

Vijandigheid tegen religie ontwapenen

TEKSTEN: EMMANUEL VAN LIERDE / Met de regelmaat van de klok vuren politici in ons land salvo's af op de godsdiensten (zie *Tertio* nr. 902 van 24/5 en nr. 905 van 14/6). In hun vizier zitten onder meer de financiering van de erediensten, het godsdienstonderwijs en religieuze symbolen of rituelen – denk aan de hoofddoek en het ritueel slachten – die in strijd zouden zijn met “onze westerse waarden”. Ze willen religie bannen naar de privé-sfeer en bepleiten een striktere scheiding van kerk en

staat. Het beste verweer daartegen is de meerwaarde van religie voor de samenleving aantonen. Bewijzen dat godsdiensten een positieve bijdrage leveren aan de cohesie en de inclusie, werkt ontwapenend. Dat stellen drie buitenlandse experts in dit dossier. *Tertio* interviewde hen op de studiedag “Religie en staat: uitdagingen en kansen” van het Academisch Centrum voor Praktische Theologie (KU Leuven) en het christelijk geïnspireerde impulsforum Logia (www.logia.be).

Cultuur van respect en begrenzing tekent Europa

“Als bevrijdingsbeweging legde de joods-christelijke traditie zelf mee de basis voor de hedendaagse, legitieme scheiding tussen kerk en staat. Moeizaam en door de eeuwen heen kwamen in Europa diverse vormen van machtsevenwicht tot stand. Het is goed daaraan te herinneren, alvorens de bestaande modellen van laïcité achteloos op het spel te zetten of te willen bijsturen.” Dat stelt Italiaans filosoof Antonio Maria Baggio.

“Europa is een huis vol diversiteit en daarin mogen de godsdiensten – zeker de drie monotheïstische – zich werkelijk thuis voelen. Een teken daarvan is de regelmatige dialoog tussen de instellingen van de EU en de religieuze en levensbeschouwelijke leiders”, verklaart Antonio Maria Baggio plechtig. “Bekijk de geschiedenis van dit continent: telkens weer breidde Europa zich uit, achtte men het nodig nieuwe landen en vreemde volkeren op te nemen, wetende dat ze Europa zouden verrijken.

Het zou de nieuwkomers veranderen, maar ook ‘het oude continent’. Vanwaar komt die capaciteit om telkens weer het vreemde te integreren? Om samen te leven in diversiteit? Wat zijn de eenmakende krachten waardoor we, ondanks alle pluraliteit, spreken over één Europa? Ik ben ervan overtuigd dat godsdiensten hun steentje hebben bijgedragen aan de Europese waarden en principes, en het is in dat lange Europese eenmakingsproces dat ook modellen van laïcité tot stand kwamen.”

Erkenningsproces

Het brengt de politieke filosoof van het universitaire instituut Sophia in Loppiano bij zijn centrale gedachte: “De laïcité is de vrucht van een cultuur van respect en begrenzing. De scheiding tussen kerk en staat is het resultaat van een lang historisch proces dat leidde tot de erkenning van ieders correcte autonomie en van een wederkerigheid tussen de diverse levensdomeinen. Eigenlijk begint die ‘secularisatiebeweging’ in de Bijbel door het ontmaskeren van valse goden en de erkenning van de autonomie van de schepping. Een mijlpaal was zeker in de vijfde eeuw de brief van paus Gelasius I aan keizer Athanasius waarin hij zijn kijk geeft op de verhouding tussen de twee machten: die van de kerk en die van de koningen. Discussies over de begrenzing van hun beider macht zouden geregeld opduiken in de geschiedenis”, legt Baggio uit.

Autonomie

Een cruciale rol speelde de beslist dominicaan Thomas van Aquino (1225-1274). “Hij legde een basis voor onze huidige persoons- en autonomieopvatting waarbij ieder individu onvervreembare rechten heeft en niet ondergeschikt is aan de gemeenschap. Het persoonsbegrip is trouwens schatplichtig aan de theologische debatten over de Drie-eenheid in de eerste eeuwen van het christendom. Ook onze invullingen van subsidiariteit en soevereiniteit stammen uit de christelijke traditie. Het jongste hoogtepunt in de erkenning van ieders terechte autonomie was van kerkelijke zijde het Tweede Vaticaans Concilie. Ik wijs vooral op de constitutie *Gaudium et Spes*”, vervolgt de Italiaan.

Rechten en vrijheden

“Ook zwarte bladzijden speelden mee: de godsdienstoorlogen hebben het besef gevoerd dat tolerantie en godsdienstvrijheid een noodzaak waren om de vrede te garanderen. De moderne staat moest zich wel distantiëren van specifieke christelijke confessies. In mijn ogen zijn we al een tijdje aan het einde gekomen van dat historische proces: het juridische kader van de plurale democratie houdt een gezonde afstand in stand tegenover de erediensten en geeft ze tegelijk voldoende handelingsvrijheid. Net als de staat bevrijdde het individu zich terecht tijdens de emancipatiestrijd van de jaren 1960 van overdreven machtsaanspraken en moralisme. De vele misbruiken die aan het licht kwamen, worden nu trouwens politiek uitgespeeld om de kerk het zwijgen op te leggen.”

Baggio herhaalt dat het christendom meermaals bijdroeg aan de vorming van een cultuur van onderscheid en begrenzing van de macht. “Het verbaast dan ook niet dat christenen vandaag ten volle de laïcité onderschrijven. Ik durf zelfs meer te zeggen: veel christenen engageren zich van ganzer harte ter bevordering van de mensenrechten, de vrijheden, de democratie en het algemeen belang – van *liberté, égalité, fraternité* zo u wil, maar waar de maatschappij dat laatste wel eens vergeet, nemen gelovigen de broederlijkheid als basis voor de vrijheid en de gelijkheid wel ernstig. De bijdrage van het christendom aan onze cultuur is aldus niet alleen iets van het verleden. Christenen voeden ook nu actief en kritisch de democratie”, zegt Baggio.

Antonio Maria Baggio. © EVL

“Iets heel anders dan die authentieke laïcité is het nu oprukkende laïcisme dat religieuze visies de wereld wil uitbannen”, meent de filosoof. “Die antigodsdienstige ideologie is zelfs in strijd met de neutraliteit van de staat die juist de vrije meningsuiting, de godsdienstvrijheid en de vrijheid van organisatie dient te waarborgen. We hebben hier te maken met een gebrek aan respect voor diversiteit. Er ontstaat een ‘model van onverschilligheid’ op basis van drie negaties: er is de ontkenning van de publieke rol van religies en hun bijdrage aan de samenleving, de ontkenning dat er verschillen zijn tussen religies – ze worden alle over dezelfde kam geschoren – en de ontkenning van verschillen tussen religies en andere organisatievormen.”

Onderlinge verschillen

Baggio vindt het tot slot belangrijk dat godsdiensten zoveel mogelijk uit één mond spreken, bijvoorbeeld in het afwijzen van geweld in naam van God. “Maar de interreligieuze dialoog en de oecumene dienen niet om de onderlinge verschillen uit te wissen. Zo valt niet te ontkennen dat moslims niet hetzelfde parcours hebben afgelegd als de joden en de christenen in het Westen. We moeten de moslims tijd geven om te evolueren. Dat betekent niet dat we afzijdig moeten blijven. We kunnen hen helpen de ware kern van de islam te zien. Als ze de eigen traditie beter leren kennen, zullen ze voorbeelden ontdekken van kritisch denken, van openheid op de ander en van goed burgerschap. Dat alles staat niet haaks op de islam.”

PEUT-ON IMAGINER
LA VILLE
SANS ÉGLISE ?

Zijn kerken weg te denken uit de stad? Rhetorische vraag op de lopende Franse campagne-affiche van Les Chantiers du Cardinal in Ile-de-France. © RR